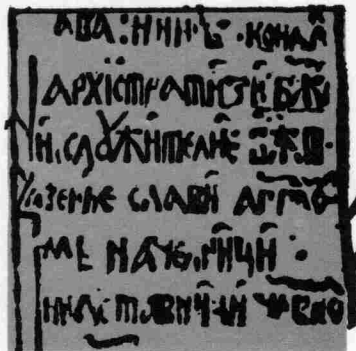

МССЈ

БЕОГРАД
ПАНЧЕВО
НОВИ САД
ТРШИЋ

11—16. 9. 1990.

НАУЧНИ
(Д)ТАНДК
(Л)ВИ(Т)А
У ВУКОВЕ
ДАНЕ

БРАНКО ТОШОВИЋ (Сарајево)

МОДЕЛИ У СТИЛИСТИЦИ

293-302

20/2

БРАНКО ТОШОВИЋ (Сарајево)

МОДЕЛИ У СТИЛИСТИЦИ

Модели у стилистици предодређени су њеним особеним мјестом у систему филолошких, лингвистичких и књижевних дисциплина. Стилистика има изузетно широко поље истраживања; тако широко да је то, на извјестан начин, растаче и да је прилично оптерећује. Она обухвата све језичке нивое — фонетско-фонолошки, лексичко-семантички, морфолошки, синтаксички. Њен развој, посебно, у последње вријеме, све више тежи интердисциплинарности па настају разнородни стилистички правци и школе у појасевима граничним са лингвистичким, књижевним, филолошким и нефилолошким дисциплинама. Ширина карактеристична за стилистику, њена наслоњеност на научне области које се баве појединим језичким нивоима и повезаност са готово свим лингвистичким правцима и школама даје овој дисциплини значајну предност: да може примјењивати готово све лингвистичке моделе који се користе у другим истраживањима језичких феномена.

Општа слика стилистичког моделирања изгледа отприлике овако. Ако пођемо од централног појма стилистике — појма стила, запажамо доста интересантну ситуацију: највише покушаја моделирања долази тамо гдје је најтеже — у моделирању књижевноумјетничког стила. Пошто је то најсложенија и најслојевитија стилска формација, њу је и најтеже формализирати. Међутим, чињеница да је тај стил један изузетно комплексан конструкт и да тај конструкт проучава више научних дисциплина (теорија књижевности, поетика, стилистика и др.), од којих су неке развиле свој метод формализације, ствара повољну ситуацију за израду читавог низа модела књижевноумјетничког начина изражавања.

Пошто је појам модела доста вишезначан, потребно је назначити шта ми под тим појмом подразумевамо.

Као полазиште узимамо Лосевљев став да се језички модел у најопштијем виду може дефинисати као схема конструи-

рања језичких елемената,¹ као и Ревизинов став да је модел апстрактна конструкција.² Моделирати језичке, а тиме и стилистичке појаве, значи претварати их у неке апстрактне кодове. Помоћу њих може се формално представити одређени језички и стилистички феномен, односно, како то рекоше Иванов и Шаумјан, апстрактни кодови служе као формални модели природних језика.³

У структурној лингвистици истичу се најразличитији модели. За нас, међутим, чини се битним истаћи два типа модела, које ћемо назвати простим и сложеним. Прости модели су они који моделирају конкретне стилистичке појаве на најједноставнији начин — у облику схема, цртежа, табела и сл. Сложени модели су они који се дају у форми комплексних алгоритама и који воде стварању ширих теорија.⁴

Модели који се примјењују у стилистици највећим дијелом су истовремено и модели других научних дисциплина. Говорити о моделирању стилистичких феномена значи, у великој мјери, говорити о односу, прожимању и преплитању стилистике, и теорије информација, стилистике и структурне⁵ лингви-

¹ А. В. Лосев, *Введение в общую теорию моделей*. — МГПИ им. В. И. Ленина, Москва, 1968, 294 стр., с. 21.

² Ревзин И. И., *Модели языка*. — АН СССР, М., 1962, 191 с., стр. 9.

³ Иванов В. В., Шаумян С. К., *Лингвистические проблемы кибернетики и структурная лингвистика*. — Кибернетику на службу коммунизма, М. — Л., 1961, том 1, стр. 218—234, с. 224.

⁴ О моделирању као научном истраживању в. Глинский Б. А., Грязнов Б. С., Никитин Е. П., *Моделирование как метод научного исследования*. — МГУ, Москва, 1965, 248 с.

О моделирању језика в.: Marcus S. *Algebraic linguistics; Analytical Models*. — New York — London, 1967. — Руски превод: Маркус С. *Теоретико-множественные модели языков*. — Пер. с. англ. Наука, Москва, 1970, 332. Лосев А. В. *Введение в общую теорию моделей*. — МГПИ им. В. И. Ленина, Москва, 1968, 294 стр., с. 21. Ревзин И. И. *Модели языка*. — АН СССР, М., 1962, 191 с., стр. 9. Ревзин И. И. *Структура языка как моделирующей системы*. — Наука, Москва, 1978, 287 с. Ревзин И. И. *Современная структурная лингвистика. Проблемы и методы*. — Наука, Москва, 1977, 263 с., стр. 202—246. Ревзин И. И. *Метод моделирования и типология славянских языков*. — Наука, М., 1967, 299 с. Ахманова О. С., Мельчук И. А., Падучева Е. В., Фрумкина Р. М. *О точных методах исследования языка*. (О так называемой „математической лингвистике“). — МГУ, М., 1961, 162 с. Апресян Ю. Д. *Идеи и методы современной структурной лингвистики* (краткий очерк). — Просвещение, Москва, 1966, 302 с. *Лингвистика и методы речевого поведения*. — ЛГУ, 1984, 184 с. Пиотровский Р. Г. *Инженерная лингвистика и теория языка*. — Наука, Л., 1978, 112 с. Звегинцев В. А. *Теоретическая и прикладная лингвистика*. — Просвещение, Москва, 1967, 338 с. Засорина Л. Н. *Введение в структурную лингвистику*. — Высшая школа, Москва, 1974, 319. Распоров И. П. *Методология и методика лингвистических исследований*. (Методы синхронного изучения языка). — Воронежский ун-т, Воронеж, 1976, 110 с. Касевич В. Б. *Элементы общей лингвистики*. — Наука, Москва, 1977, 183 с.

⁵ Између два термина — структурни и структурални (структурна — структурална лингвистика, поетика и сл.) у овоме раду определијелили смо се за први.

стике, стилистике и структурне поетике итд. Стога бисмо, условно, моделирање стилистичких феномена могли подијелити на седам типова: 1. теоријскоинформацијско моделирање, 2. математичко-статистичко моделирање, 3. структурнолингвистичко моделирање, 4. структурнопоетско моделирање, 5. семиотичко моделирање, 6. текстуалнолингвистичко моделирање, 7. интрастилистичко моделирање. Моделирање од 1 до 6 појављује се онда када долази до интердисциплинарног подударања објекта моделирања при чему тај објекат (у овом случају стилистички феномен) може бити (а) за обје науке примаран предмет истраживања, (б) за једну науку примаран, а за другу секундаран, (в) за једну науку примаран, а за другу потпуно ефемеран. Моделирање које се заснива на формализацији објекта који је у нестилистичној дисциплини секундаран или ефемеран води стварању модела на нивоу нуспродукта, односно нечег успутног.

Моделирањем од 1 до 6 стварају се интердисциплинарни модели, а моделирање под бројем 7 води изради интрадисциплинарних модела. Интердисциплинарни модели разликују се у методу и објекту: метод је нестилистички, а објекат стилистички. Интрадисциплинарни модели подударају се у методу и објекту: оба су стилистички. Објекат интердисциплинарног моделирања може бити: (1) монодисциплинарни, односно искључиво стилистички, (2) бидисциплинарни, и то: а) више стилистички, мање дате дисциплине, б) мање стилистички, више дате дисциплине. Искључује се трећа могућност: да објекат не буде стилистички.

Ову подјелу не треба схватити као стриктно разграничавање појединих типова моделирања прије свега због тога што се дисциплине које дају овакве формализације налазе у веома сложеним и разгранатим интеракцијским везама са изузетним међусобним преплитањем, прожимањем па и подударањем (можда је најбољи примјер семиотика и структурна поетика).

Теоријскоинформацијским моделирањем називамо апстрактну идеализацију неког стилистичког објекта на бази основних поставки теорије информације и уз коришћење њеног формалног апарата.

Моделирање стилистичких појава и процеса у оквиру теорије информације односи се на типове информације коју носе поједини стилови, односно на њен квантитет и квалитет. Једно од централних питања у теорији информације јесте колика се количина информације преноси одређеним каналом везе. Стилистички посматрано — колико се количина информација преноси неким стилима. За стилистику свакако је у оквиру теорије информације најинтересантнији покушај моделирања естетске информације, што је у теорији информације један од најтежих проблема. Ова релативно млада знанствена дисциплина развила је у своме окриљу неколико праваца који су дали

и различите погледе и на оно што непосредно интересује стилистику.⁶

Под математичко-статистичким моделирањем подразумеје-вамо стварање квантитативних модела стилистичких феномена на бази математичких законитости и статистичких операција и показатеља. Теоретске оквири за овај тип моделирања налазимо код низа стилистичара, између осталог код Гироа и Мистрика.⁷

Од радова у којима се разрађују математичко-статистички модели стилистичких феномена неки се посебно издвајају.⁸

⁶ Шенон, оснивач теорије информације, створио је правац који се може назвати математичким и који је, можда, још увијек доминантан. Он полази од поставке да се свака информација може математички мјерити. Међутим, у том моделирању информације потпуно се занемарује њен семантички и прагматички аспект, а у први план истиче синтактички. Тиме се апсолутно запоставља значење информације, њена вриједност и корисност. Овакав приступ за стилистику нимало није продуктиван, јер води закључивању да сви стилови исте дужине (нпр. текстови од 200 слова) носе једнаку количину информације у себи. Шеннон К. *Работы по теории информации и кибернетике*. — Пер. с. англ. Издательство инотсранной литературы, Москва, 1963, 829 с.

Један од оригиналних погледа у оквиру трећег приступа дао је Мол. Он прихвата неке основне Шенонове принципе (нпр. да је мјера количине мјера неодређености поруке и њене непредвидљивости) и развија модел који је за стилистику врло интересантан. Мол разликује двије врсте информације — семантичку и естетску. Вриједност поруке повезана је са (1) неочекиваности, (2) непредвидљивошћу и (3) оригиналношћу. Полазећи од тога, мјера количине информације своди се на мјеру непредвидливости и неодређености. — Мољ А. *Теория информации и эстетическое восприятие*. — Пер. с. франц. Мир, Москва, 1966, 351 с.

⁷ Овај посљедњи је 1967. објавио и посебан рад на ту тему: *Математичко-статистички методи у стилистици*. Мистрик издваја три типа математичке формализације стилистичких феномена: А. дистрибуцију лексичких јединица, В. дистрибуцију морфо-синтаксичких категорија и С. мјерење дужине ријечи и реченица. У првом типу он предлаже 6 параметара за израчунавање: 1. индекс дистрибуције лексичких јединица у тексту, 2. индекс итерације (понављања слова у затвореном тексту), 3. индекс искључивости (специфичности лексике (ријечи које су само једном употребљене), 4. индекс густине текста (код Гироа концентрације), 5. индекс обима рјечника, 6. индекс просјечне дужине интервала у коме се појављују ријечи.

Основне поставке овог метода налазимо у доста бројним радовима. Овдје ћемо истаћи само неке. Головин полази од хипотезе да су језички елементи потчињени статистичким законитостима: „Статистички закони управљају многим појавама живота, природе и друштва; између осталог, они управљају функционисањем и развојем многих елемената и категорија језика” (с. 13). Ти закони често се називају вјероватностним или вјероватносно-статистичким. Он истиче да се увођењем појмова и термина „диференцијалне стилистичке вјероватноће”, „неутралне стилске вјероватноће” добија могућност за довољно објективан, строг и поуздан опис стилова и стилскотворбених особина различитих језичких јединица и категорија.

⁸ Кауфман С. И. *Количественный анализ общеязыковых категорий, определяющих качественные особенности стиля*. Уч. зап. Коломенского пед. ин-та. Вопросы романо-германского языкознания, 1966, с. 34—45, Краус И. К *квантитативным социолингвистическим моделям в теории языка и*

Структурнолингвистичким моделирањем стилистичких феномена називамо израду формалних модела стилистичких појава и категорија у оквиру апстрактне теоретске дисциплине — структурне лингвистике или уз помоћ њеног формалног апарата. Конкретно, имају се у виду она истраживања природних језика која, са тачке гледишта њихове трансформације у апстрактне кодове, воде стварању формалних модела стилистичких феномена.

Пошто структурна лингвистика разликује три основна типа лингвистичких структура: бинарне структуре, дистрибутивне структуре и трансформационе структуре⁹ структурнолингвистички модели стилистичких феномена могли би се разврстати на а) бинарне, б) дистрибутивне (анализа окружења) и в) трансформационе (анализа односа).

За схватање ове симбиозе (стилистика и структурне лингвистике могу допринијети малобројни радови попут оног који је написао Ц. Тејлор: *Лингвистичка теорија и структурна лингвистика*.¹⁰

Међу конкретним моделима највише занимања побуђује трансформационо-генеративни и могућност његове примјене у стилистици. За то има неколико разлога. Прво, због природе трансформационо-генеративне граматике (ТГГ) и стилистике ради се, наизглед, о споју неспојивог. Друго, у трансформативно-генеративном моделирању за стилистику има мјеста само у оквиру онога што Чомски назива теоријом употребе, односно теоријом коришћења језика. Треће, стилистика и овај структурални правац имају неколико подударних елемената: и за стилистику и за ТГГ релевантна су четири појма — појам избора, појам граматичности, појам трансформација и појам правила. Посебно их доводи на исту раван појам избора (који је један од најактуелнијих и у стилистици и у ТГГ) и појам трансформација (у ТГГ стилистичке трансформације разматрају се на нивоу факултативних). Четврто, за стилистику је веома интересантно тумачење стила у ТГГ као одступању од норме. Битно их, међутим, раздваја то што ТГГ, бар за сада, готово све што је стилистичко смјешта на периферију. Најновији наговјештаји да се ТГГ све више окреће периферији, а не центру (будући да је

стиля. — Вопросы статистической стилистики, Наукова думка, Киев, 1974, с. 202—216. Перебийнос В. И. Методы и уровни моделирования нулевого стиля. — Вопросы статистической стилистики, Наукова думка, Киев, 1974, с. 16—34. Кондратов А. М. Статистика типов русской рифмы. — Вопросы языкознания, Москва, 1963, 6, с. 96—106, Шайкевич А. Я. Опыт статистического выделения функциональных стилей. — Вопросы языкознания, Москва, 1968, 1, с. 64—76. Више о томе в. такође Вопросы статистической стилистики. — Наукова думка, Киев, 1974, 331 с.

⁹ Шаумян С. К. Лингвистические проблемы кибернетики и структурная лингвистика. — Вопросы философии, Москва, 1960, 9, с. 120—131.

¹⁰ Taylor T. J. Linguistics theory and structural stylistics. — Oxford etc.: Pergamon press, 1980, 109 p. (Lang. a communication libr.; Vol. 2.

за центар нађен цјеловит приступ) даје реалну претпоставку да ће се ТГГ више окренути стилистичким феноменима. За сада, на жалост, ТГГ није ничим посебним обогатила стилистику па је њен допринос стилистици сасвим незнатан. Сва досадашња истраживања стила на овој основи показала су да ТГГ није најбољи модел за стилистичке описе. У критичким примједбама оних који су се бавили овим питањима посебно се истиче околност да такви стилистички модели не задовољавају основне захтјеве.¹¹ Једна од примамљивих страна ТГГ за стилистичаре била је разрада строгог и експлицитног метода истраживања синонимије (раширена је дефиниција стила као различитих начина изражавања једног те истог садржаја). Данас се наде везују за могућности које се откривају у семантици,¹² премда се изражавају и сумње у то да ће рјешење проблема стила бити повезано са проблемом синонимије (Hendrics W. O. 1976, с. 139). Плодотворност стилистичких истраживања датог правца је у томе што коришћење граматичке теорије у стилистици може послужити као провјера ваљаности ове теорије¹³ с друге стране, ради емпиријске поузданости ТГГ она мора бити допуњена стилистичком компонентом.¹⁴

Пошто се, изгледа, ради о ћорсокаку, једно од рјешења сада се тражи у генеративној семантици за коју се сматра да је једини генеративни модел на основу кога се може дефинисати стил као значење. По том мишљењу, генеративна семантика једина је у стању да објасни оно што је битно и за стилистику: однос између структуре и умјесности употребе језичког исказа.

Према ријечима Џ. Торна примјенљивост трансформационо-генеративне граматике на проблеме стила је секундарне природе и условљена је тиме што се, како у стилистици тако и у генеративној граматичкој, разматрају једне те исте појаве (граматичност, прихватљивост, сложеност исказа).¹⁵

Структурнопоетско моделирање стилистичких феномена представља тип моделирања који као објекат истраживања има поетски текст и који се примјењује у структурној (структуралној) поезији. Овај приступ има сасвим јасно ограничење: од свих врста стилова њега интересује само књижевноумјетнички.

¹¹ Hirsch D. H. *Linguistic structure and literary meaning*. — J. of literary semantics, The Hague; Paris, 1972, No 1, p. 88—88, стр. 86; Fowler R, 1972, стр. 14.

¹² Traugott E. C. *Generative semantics and concept of literary discourse*. — J. of literary semantics, The Hague; Paris, 1973, No 2, p. 5—22.

¹³ Teleman U. *Style and grammar*. — In: Style and text. Stockholm, 1975, p. 90—100.

¹⁴ Jacobson R. *Linguistics and poetics*. — In: Essays on the language of literature. N. Y., 1967, p. 296—322.

¹⁵ Thorne J. P. *Generative grammar and stylistic analysis*. — In: New horizons in linguistics. Harmondsworth, 1970, p. 185—197. стр. 188—189; Такође: Thorne J. *Stylistics and generative grammars*. — J. of ling., L., 1965, vol. 1, No 1, p. 49—59.

У Енциклопедији кибернетике¹⁶ структурна поетика дефинише се овако: „правац у науци о књижевности који тежи строгости и прецизности описа, на крају — моделирању књижевног стваралаштва. Он разматра умјетничку књижевност као саопштење које кодира аутор и декодира читалац, при чему као кад служи неки другостепени, поетски језик”. И даље: моделирање адекватности између садржаја и израза представља централни задатак структуралне поетике.¹⁷

Теоретске поставке структурне, односно структуралне поетике¹⁸ разрадио је Ј. Лотман, посебно у књизи *Предавања из структуралне поетике*.¹⁹

Један од најинтересантнијих модела је Макрусов модел који долази из тзв. математичке поетике.²⁰ Суштина његовог приступа своди се на то да пјеснички језик заузима средишње мјесто у хијерархији начина изражавања на чијем се горњем дијелу налази музички језик, а на доњем научни (с. 24).²¹

¹⁶ *Энциклопедия кибернетики* Т. II. — Гл. ред. Украинской советской энциклопедии, Киев, 1975, с. 412.

¹⁷ Структурну поетику, према ријечима Цветана Тодорова, не интересују реална, него могућа књижевна дјела — њу интересује оно апстрактно својство које представља диференцијално обиљежје књижевне чињенице — својство литерарности, њу интересује израда теорије структуре и функционисања књижевног текста. Објекат такве поетике није мноштво емпиријских фактора (књижевних дјела), већ нека апстрактна структура (књижевност).

У структурној поетици веома су присутни појмови информације и ентропије. Из појмовног апарата теорије информација у структурној поетици показао се најкориснијим појам ентропије. У оквиру овог правца било је низ покушаја, између осталог, и математичког моделирања тропа и изражајних средстава (Левин Ј. И. *Математичко-логички модел руске метафоре*).

¹⁸ О разлици између структурног и структуралног Н. Петковић каже: „Разлика између структурног и структуралног је јасна: структурно је оно што се односи на метод изучавања различитих структурних целина...” (Лотман *Предавања*..., стр. 31).

¹⁹ Лотман Ю. М. *Лекции по структуральной поэтике (Введение, теория стиха)*. — Тарту, 1964; сх. превод Н. Петковића: Лотман Ј. М. *Предавања из структуралне поетике* (увод, теорија стиха). — Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1979, 289 с. У књизи Лотман, између осталог, истиче следеће. — Структурални метод, прије свега, изучава значење, семантику књижевности, фолклора, мита. — Истинско проучавање умјетничког дјела могуће је само кад се дјелу прилази као јединственој, вишепланској, функционалној структури.

Овај приступ већ је наговијештен у радовима Ј. Н. Тињанова, Г. А. Гуковског и В. Ј. Пропа и низа других. Веза структурних студија постоји и са традицијом совјетске науке о стиху која почиње са А. Белим, В. Брјусовом и продужује се код Б. В. Томашевског, С. М. Бондија, Л. Тимофеева, М. Штокмана и др.

²⁰ Маркус Соломон. *Математичка поетика*. — Прев. с рум. Нолит, Б., 1974, 373.

²¹ Занимљиво је да Маркус инсистира на томе да у математичкој поетици опозицију морају чинити не обичан и пјеснички језик, него науч-

Под семиотичким моделирањем стилистичких феномена подразумевамо стварање знаковних модела стилистичких појава, процеса и категорија.

Теоретске принципе семиотичке стилистике покушао је да разради М. Ј. Бланшер.²²

Пионир семиотичког проучавања „малих форми” био је В. Ј. Пропп, чији је утемељивачки рад изашао још 1928.²³

Под текстуалнолингвистичким моделирањем стилистичких феномена подразумевамо израду метајезика (или симболичког апарата) текстуалне лингвистике за формализацију стилистичких појава у тексту.

ни и пјеснички. У поетском говору свака фраза има бескрајан скуп смисаоних значења, а у научном говору постоји само један смисао. Маркус сматра да научни језик, а поготово његов највиши облик — математички језик — има изразито логичку и дискретну, стереотипну и стандардизирану структуру те је природно да баш он послужи као полазна тачка, тј. да се у поређењу са њим проучава пјеснички језик. „Научни језик као чисто денотативни језик (у свом идеалном облику) може се узети као основа за поређење у процењивању конотација” (126). Он истиче да је структура научног језика дубоко математичка, док структура свакодневног језика остаје стално под утицајем великог броја емпиријских, ванлогичких чинилаца. Стога читаво једно поглавље (четврто) он поклања математичком моделирању супротности између пјесничког и научног језика (с. 91—124).

²² Blanchard M. E. *Description: Sign, self, desire.* — The Hague etc.: Mouton, 1980, VI, 299 п. (approaches to semiotics; 43). Његови принципи граде се на основу опште поставке о томе да текстови нису увијек прича са почетком и крајем. Традиционалне интерпретације текста игнорирају оне сегменте текста који представљају описивање (дескрипцију, description), а не приповиједање (нарацију, narration). Стога постојећи семиотички модели приповиједања не могу служити за израду теорије описивања. Централни проблем у теорији описивања своди се на дефинисање неприповиједачких знакова у било коме дискурсу. Семиостилистичка истраживања аутор проматра као процес. Он уводи појам макроконтекста и микроконтекста. За критерије семиостилистичке анализе узима: 1. одступање (deviation), 2. конвергенцију, 3. редунданцију.

²³ Пропп истиче као основни структурни принцип одређену сукцесивност тзв. „функција” од неког функцираног рјечника који садржи 31 елеменат. Примјери функција: е — одвајање (отлучка), б — забрана б — нарушавање, г — превара, А — штеточинство, В — посредништво и др. Све функције не сусрећу се у свакој бајки, али им је редослед строго одређен, зато њихова комбинаторика потпуно може бити описана у формализованом моделу.

Тај је рад назначио пут формалног проучавања сижеја.

Један од модела разрадио је Г. Пермјаков. Тим моделом омогућује да се представи свака пословица и изрека у виду веома општег исказа, нпр.: 1) ако ствар посједује једну особину, она посједује и другу, симболима изражено: $P(x) \rightarrow Q(x)$; примјери: Лошађь никогда не может стать ослом, 2) ако постоји појава X, постоји појава Y; у симболима $X \rightarrow Y$, нпр. Молния сверкнула — быть грому. 3) ако нека ствар x зависи од друге ствари y, и y посједује особину P, онда x посједује својство P, симболима: $(y \rightarrow x) \& P(Y) \rightarrow P(x)$, нпр. Какова эмея, таковы и эмееныши. 4) ако ствар x посједује неку (позитивну) особину P, а ствар y не посједује такву особину, онда је x боље од y, симболима: $P(x) \& P(y) \rightarrow (x > y)$ — гдје је > однос „боље”, нпр. Сегодняшнее яйцо лучше завтрашней курицы.

Пошто текстуална лингвистика настоји наћи текстове карактеристичне за све типове текстова (а те законитости одражавају опште црте свих текстова као што су: 1. линијска сукцесивност реченица, 2. лијева и десна граница, 3. релативна завршеност и 4. повезаност), јасно је да сваки текстуално-лингвистички модел има значаја за стилистику, пошто је она у својој суштини изразито текстуална дисциплина. Објекат стилистичких истраживања, како рече Љукшин²⁴ јесте текст, јер је стил само тамо гдје је текст. Мноштво текстова, наставља он, обједињених неким општим обиљежјима служи као основа за моделирање апстрактног, типског текста. Типски (апстрактни) текст представља на тај начин функционалностилистички језик у чистом виду и долази као полазна јединица стилистичког система. Стил је, истиче Љукшин, феномен текста и, према томе, његова се дефиниција мора базирати на карактеристикама које припадају тексту. „Типски текст је основна јединица стилистичког система” (с. 459).

Објекат у коме се моделирају стилистичке појаве је везани текст — заокружена сукцесивност реченица међусобно повезаних по смислу у оквиру ауторове опште замисли (*Новое в лингвистике — Лингвистика текста*, с. 6).

У текстуалној лингвистици примјењују се четири основна модела описа текста: 1. модел вертикалног генерирања граматичке оријентације, 2. модел вертикалног генерирања догађајне оријентације, 3. модел хоризонталног генерирања граматичке оријентације, 4. модел хоризонталног генерирања догађајне оријентације (в. *Новое в лингвистике — Лингвистика текста*, с. 39).

Под стилистичким моделовањем подразумевамо формализацију, односно компактну симболичку представу структуре стилистичких појава помоћу формалног апарата саме стилистике, искључиво или у највећој мјери.

Барањикова и Борисова²⁵ истичу три модела у стилистици: 1. синтетички, који се базира на историјској конкретности анализе текста, на повезаности важних компоненти облика, (варијанта: семантичко-стилистички), 2. структурни (дистрибутивни), 3. статистички.

Чисто стилистичким моделом можемо назвати модел функционалностилске диференцијације језика. Тај је модел један од оних који су највише разрађивани у стилистици. Моделирање функционалностилске разуђености језика дало је неколико основних типова модела. У књизи Функционални стилови дали

²⁴ Люкшин Юрий. О функциональных типах текстов. — *Slavia Orientalis*, Warszawa, 1978, 27, с. 455—459, стр. 455.

²⁵ Баранникова Л. И., Борисова М. Б. Учение о функциональных стилях и его связь с некоторыми из основных проблем языкознания. — *Язык и общество*, Саратовский ун-т, Саратов, 1982, вып. 6, с. 1—21, стр. 19.

смо своје виђење овог проблема.²⁶ Модел ФС — диференцијације језика представили смо у облику ФС — полиедра (стр. 83 и 84), комплексне схеме (на крају књиге) и низа схематских приказа (прво поглавље).

Један од најновијих покушаја овакве формализације долази у облику моделирања „провидности” стила прозе чији су аутори В. М. Петров, В. С. Каменски и С. Н. Шепелева.^{27 28} Међу сличне покушаје треба убројити и рад Степанченка И. И. *О проучавању метафоре на експерименталној основи.*²⁹

²⁶ Бранко Тошовић. *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, 311.

²⁷ Петров В. М., Каменский С. Н., Шепелова С. И. „Прозначность” *стиля прозы: опыт экспериментального исследования восприятия*. — Проблемы структурной лингвистики. 1976. — Наука, Москва, 1978, с. 297—317.

²⁸ Овај модел долази у свјетлу савремених модела функционисања естетских објеката и механизма психичке дјелатности реципијента. Под појмом „провидност” текста аутори подразумевају неку карактеристику која се при преласку од елемента ка елементу мијења у правцу супротном промјени степена конкретности (једнозначности) асоцијација које се јављају код читаоца (208). Тако, ако неки елеменат А заузима у простору семантичких диференцијалних обиљежја датог читаоца „волумен” V_a , а други елеменат В — мањи волумен: $V_b < V_a$, — онда „провидност” Та првог елемента је већа од „провидности” T_v другог еменета: $T_a > T_b$ (298).

²⁹ Степанченко И. И. *Об изучении метафоры на экспериментальной основе*. — Вопросы лексической семантики. — Университет дружбы народов им. П. Лумумбы, М., 1960, с. 96—112.